

RECENSIES

het negatieve, noch in het positieve. Ik waag op te merken dat dit toch bijdraagt tot het algemeen economische beeld van de beschreven periode. Uiteraard laat deze slotopmerking geheel onverlet mijn waardering voor de subtiële, penetrerende wijze waarop Veluwenkamp het beeld van deze ondernemer en deze onderneming heeft geschetst. Zijn boek vormt een verrijking van onze kennis van functie en werking van de Hollandse stapelmarkt en zal in de literatuur hierover een blijvende plaats innemen.

Joh. de Vries

B. Oosterwijk, *Koning van de koopvaart. Anthony van Hoboken (1756-1850)* (Historische werken over Rotterdam, Grote Reeks XXVIII; Rotterdam: Stichting historische publicaties Roterodamum, 1983, 320 blz., f50,—, ISBN 90 70874 01 6).

De geschiedschrijving van het vroege economisch leven van Nederland is niet rijk aan verhalen over figuren die met niets begonnen en als miljonair eindigden. Eén van de zeldzame voorbeelden was Anthony van Hoboken, als zoon van met paupers aangeduide ouders in 1756 bij de Delftse Poort te Rotterdam geboren en als heer van Rhoon en Pendrecht en Cortgene in 1850 in een familiegrafkelder in Hillegersberg begraven. Eerst op vijftigjarige leeftijd huwde hij, met een hoogzwanger lid van zijn huispersoneel, waarna hij nog acht kinderen kreeg. In 1774 begon hij op eigen kracht een handel in boter. Honderd vijf tig jaar later was dat begin aanleiding tot het schrijven van een waardevol gedenkboek door A. Hoyneck van Papendrecht voor het toenmalige Indische produktenbedrijf A. van Hoboken en Co., waarin zeer vele stukken uit het bedrijfs- en familie-archief waren verwerkt of afgedrukt. De firma (tussen 1970 en 1973 opgeheven) doorstond de tweede wereldoorlog, het archief echter ging in 1940 compleet verloren.

Een echte biografie van deze Rotterdamse zakenman kon dus sedertdien moeilijk meer worden gevonden. De vraag of toch niet aan de hand van andere bronnen meer over Van Hoboken bekend kon worden, bleef menigeeen bezighouden. De Rotterdamse journalist Oosterwijk heeft de daad bij de gedachte gevoegd. Hij is op al die plaatsen waar hij sporen van Van Hobokens activiteiten kon vermoeden, gaan speuren, van het archief van de Hervormde Gemeente te Rhoon tot en met het archief Baud en het archief Koloniën Geheim in het Algemeen Rijksarchief toe (een overzicht ontbreekt helaas in het boek). Oosterwijk heeft hierdoor vele nieuwe gegevens of aanvullingen op reeds bekende zaken aan het licht gebracht. Met een vlotte pen heeft hij ze in een chronologische ordening tot een biografie bijeengevoegd. Een prestatie waarmee hij vele soorten historici aan zich heeft verplicht.

Van Hoboken was actief in de nadagen van de Republiek, de Franse tijd en in de eerste decennia van het Koninkrijk. Met de politiek liet hij zich vermoedelijk niet veel in, ook de Franse politiefunctionaris De Marivault noemde hem in 1812 een zeer loyaal onderdaan. Alleen zaken doen en later zijn sociale status in Rotterdam interesseerden hem. Voor respectievelijk f249.500,— en f 300.000,— kocht hij in 1830 en 1842 twee heerlijkheden en de daarbij behorende titels. In zijn zakenleven speelde tot lang na de Franse tijd de internationale handel in boter en kaas een voornamelijk rol. Maar omstreeks 1788 was ook reeds zijn interesse voor Aziatische handel begonnen. Zo maakte hij volop gebruik van de mogelijkheden tot particuliere handel onder het VOC-regime. Interessante voorbeelden hiervan haalt Oosterwijk aan. Parten in koopvaardischepen kocht hij ook al van 1788 af. Langs deze weg werd Van Hoboken (zee)handelaar en reder en in die hoedanigheden bouwde hij na 1795 voortdurend zijn activiteiten uit. Het bezit van de scheepswerf 'Rot-

terdams Welvaren' (sedert 1813) vormde hierop een nuttige aanvulling. Deelnemingen in korenwijnbranderijen in Delft en Rotterdam waren slechts van korte duur.

Het einde van de Franse tijd betekende alleen in zoverre een wending dat hij zich nu in sterke mate op Oost-Indië ging concentreren. Een grote vloot van schepen had hij allang voordien verworven; opvallend hierbij was dat hij meestal een meerderheidsbelang in elk schip bezat. Zijn keus was altijd vrijheid voor het particuliere initiatief. Als één van weinigen voelde hij niet voor de oprichting van de NHM. Toen deze er eenmaal was, maakte hij volop gebruik van haar bevrachtingen (bedelde er soms om), net als van premies bij scheepsbouw. De naam Van Hoboken werd voor goederen en passagiers een begrip in de vaart op Oost-Indië, ook wat de kwaliteit van de schepen en hun bevelvoering betreft. In 1837 kwamen niet minder dan negentien schepen onder zijn vlag uit Batavia in Rotterdam terug. Niet alleen in het Rotterdamse, maar ook in het nationale economische leven nam hij een vooraanstaande plaats in.

Doordat Oosterwijk vrij consequent een chronologische opzet handhaaft, raakt de lezer soms het zicht kwijt op de continuïteit in de omvang van Van Hobokens zaken. Een thematische aanpak binnen een zekere chronologische ordening zou de helderheid hebben vergroot en meer kansen hebben geboden de betekenis van Van Hoboken in een ruimer, nationaler kader te plaatsen. Dat gebeurt nu bijna niet. De mens Van Hoboken blijft onbekend, evenals zijn gezinsleven. De auteur waagt zich niet vaak aan beschouwingen hierover, hoewel daarvoor misschien op het terrein van geloof en ontwikkeling - Van Hoboken volgde geen onderwijs - aanleiding was.

J.R. Bruijn

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

J. Donner, *De vrijheid van het bijzonder wetenschappelijk onderwijs* (Dissertatie VU; Zwolle: Tjeenk Willink, 1978, xii + 249 blz., f49,—, ISBN 90 271 1498 6).

Met betrekking tot het wetenschappelijk onderwijs - tot 1960 in de wet aangeduid als hoger onderwijs - kwam een regeling van de onderwijsvrijheid tot stand in 1876. Die regeling, in de hoger-onderwijswet van dat jaar, behelsde niet veel meer dan de uitdrukkelijke bevestiging in het *Staatsblad* van een reeds bestaande vrijheid tot het geven van bijzonder hoger onderwijs; slechts de vrijheid van schoolstichting werd aan enkele voorwaarden gebonden. De wetgever onthield vooralsnog aan instellingen van bijzonder hoger onderwijs het recht, aan eventueel te verlenen graden het 'effectus civilis' te verbinden: het hiervoor noodzakelijk geachte staatstoezicht op de kwaliteit, c.q. de inrichting van het onderricht werd in strijd geoordeeld met de grondwettelijke onderwijsvrijheid. De Vrije Universiteit kon om principiële redenen in de eerste decennia van haar bestaan dan ook geen maatschappelijk rechtsgevolg verbinden aan haar (met name literaire en juridische) graden. In latere wetten - de wet-Kuyper van 1905 en de wet op het wetenschappelijk onderwijs uit 1960 - is aan de bijzondere universiteiten en hogescholen de mogelijkheid geboden tot rechtsgelijkheid met het openbaar wetenschappelijk onderwijs door voorwaarden voor 'aanwijzing' of erkenning te formuleren, waaraan bijzondere instellingen zich vrijwillig kunnen onderwerpen. Financiële gelijkstellingen van het openbaar en bijzonder wetenschappelijk onderwijs liet langer op zich wachten. Het duurde tot 1948 eer de wet-Gielen hiervoor een eerste regeling trof en nog tot 1970 eer de mogelijkheid van een volledige be-